

Komentar in karta: 1/53 SLA V050 'ledvice'

Karmen Kenda-Jež

1. Gradivo

Za pomen 'parna organa v trebušni votlini, ki odstranjujeta iz krvi sečne snovi in jih izločata v obliki seča', knj. *ledvice* (*i*), ob najpogostejših diatopnih sopomenkah *ledvice* in *obisti*, ki sta do srede 20. stoletja konkurirali tudi v knjižnem jeziku, ter drugih tvorjenkah iz istih korenov, nastopajo na manjše areale omejena metaforična poimenovanja *miši*, *možeki*, *ribice*, *fižol(i)* in tvorjenke, pri čemer gre pri leksemih *miši* in *ribice* verjetno za izhodiščni pomen 'mišica'. Izposojenke – *bubreki* z različicami, tvorjenke s korenem *lump-/lamp-*, *ren-*, *ronjon-* in različne enkratnice, ki jih lahko povezujemo z it. *lombolo* – se pojavljajo na jezikovnem robu. Tako kot za druga poimenovanja notranjih organov tudi tu velja, da iz gradiva (razen izjemoma, za razmerje *ledvice* : *obisti* prim. npr. Riglerjeva pojasnila za T260 – »ledví:ce; obíst /pri prašiču/« – in T267 – »abì:st starejše; tudi pri živalih (prašiču) se pogosteje rabi abíst«) ni jasno razvidno, ali gre za poimenovanja človeških ali živalskih organov. Obenem zaradi odsotnosti sobesedila ni vedno povsem gotovo, ali je pomen dobljenega leksema 'ledvice' ali 'ledje'. Pojav leksema *slezeno* v T027 bi lahko imeli za pomoto, vendar se zapis povsem jasno nanaša na pomen 'ledvice'. Leksem *obisti* ima oznako staro/starejše v T236, T267, T332, T383, T387, leksem *ledvice* pa novo/novejše v T110, T236, T267 in T332.

2. Morfološka analiza

- ledvice** < **leDV-ic-e* ← **ledv-o* 'ledje, ledvica' (*V* → ∅ (*ledice*), *D* → ∅ (*levice*))
ledvica < **leDV-ic-a* (im. mn.)
ledvico < **leDV-ic-o*
ledovike < **ledOV-Ik-e* (*OVI* → *-owi-* > *-oi-* > *oi* (Ramovš 1924: 147))
leblice, verjetno po križanju **leDV-ic-e* z neko drugo osnovo (ESSJ 2: 131)
ledevje < **ledev-bj-e*/**ledov-bj-e* 'ledje'
ledvije < **ledv-bj-e* 'ledje'
pledevice, nejasno, morda v zvezi z *ledvice*
obisti < **Ob-ist-i* 'ledje' ← **ist-o* 'ledvice, modo' (*O* → ∅ v T405)
obiste < **ob-ist-e*
obista < **ob-ist-a* (mn.)
obistje < **ob-ist-bj-e*
oblist-, nejasno, morda v zvezi z *obisti* ali *list* 'meča' < **lyst-ɔ*
oblistje, nejasno
oslice < **os(b)l-ic-e* ← **os(b)l-a* 'brus, osla'

- miši** < **mysš-i* ← **mysš-b* 'miš'
možeki < **mōž-ȝk-i* ← **mōž-b* 'mož'
ribice < **ryb-ic-e* ← **ryb-a* 'riba'
slezeno < **selzen-o* ← **selzen-a* 'vranica'
fižol < *(*fižol*)-*ɔ* ← avstr. nem. *Fisole* 'fižol'
 fižolčki < *(*fižol*)-*ɔč-bk-i*
 fižolnjaki < *(*fižol*)-*ɔń-ak-i*
bubreki < *(*bubrĕk*)-*i* ← hrv. *bubregi* 'ledvice'
 bubregi < *(*bubrĕg*)-*i* ← hrv. *bubregi*
 bubrehi < *(*bubrĕx*)-*i* ← hrv. *bubregi*
štručke < *(*štruč*)-*bk-e* ← avstr. bav. nem. *Strutz*, kor. nem. *strutz* 'podolgovato oblikovan kruh'
stročke < **strōč-bk-e* ← **strōk-ɔ* 'strok'
lumpli < *(*lumpl*)-*i* ← avstr. bav. nem. *lumpal* 'pljuča'
 lumplič < *(*lumpl*)-*it-ɔ*
 lumprli < *(*lumprl*)-*i*, nejasno, verjetno v zvezi z *lumpli*
lumpice < *(*lump*)-*ic-e* ← avstr. bav. nem. *Lumpe* 'ledvica'
 lampice < *(*lamp*)-*ic-e*, nejasno, verjetno v zvezi z *lumpice*
nirne < *(*nirn*)-*e* ← nem. *Nieren* 'ledvice'
 niren < *(*nirn*)-*∅*
lomboliči < *(*lombol*)-*it-i* ← it. *lombolo*, *lombo* 'lakotnica', furl. *ombul*
 bomboliči < *(*bombol*)-*it-i*, nejasno, verjetno v zvezi z *lomboliči*
 nomboliči < *(*nombol*)-*it-i*, nejasno, verjetno v zvezi z *lomboliči*
ronjoni < *(*roñon*)-*i* ← it. *rognone* 'ledvice', furl. *rognon* 'ledja'
 ronjonovi < *(*roñon*)-*ov-i* ← it. *rognone* 'ledvice', furl. *rognon* 'ledja'
reni < *(*reni*)-*∅* ← it. *reni* 'ledja'
 rene < *(*ren*)-*e*
 renihe < *(*renix*)-*e*, nejasno, verjetno v zvezi z *reni*
 remi < *(*rem*)-*i*, nejasno, verjetno v zvezi z *reni*

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *pledevice* v T010, *leblice* v T017, *slezeno* v T027, *oslice* v T081, *renihe* v T063, *remi* v T082, *nomboliči* v T123, *bomboliči* v T124, *stročke* v T329 in *štručke* v T354.

Kot enkratnici z *nirn-* sta kartirana leksema *nirne* v T025 in *niren* v T035.

Kot enkratnici z *ronjon-* sta kartirana leksema *ronjoni* v T057 in *ronjonovi* v T059.

Kot enkratnice s *fižol-* so kartirani leksemi *fižol* v T170, *fižolčki* v T129 in *fižolnjaki* v T253. Kot enkratnica z *lumpl-* je kartiran leksem *lumplič* v T363.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *lumprli* v T055, *lumpice* (šaljivo) v T049, *ledvice* v T071, T170 in T392, *ledvica* v T129, *obisti* v T375.

Kot nerelevanten je v T368 kartiran odgovor *sklezenka* 'vranica'.

4. Uporabljena dodatna literatura

Siatkowski 2008a

5. Primerjaj

SLA: V060 'meča' (1/65); OLA: 1661; ALE: 182; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /;
HJA: 173, 174